

کتابخانه و آرشیو: معرفی و نقد کتاب کتابخانه‌ها و آرشیوها: بررسی مقایسه‌ای

● غلامرضا عزیزی

عضو هیئت علمی و رئیس پژوهشکده اسناد، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران /
greazizi@gmail.com

چکیده

نوشته حاضر، معرفی و نقد ترجمه کتاب کتابخانه‌ها و آرشیوها: بررسی مقایسه‌ای است. یکی از دلایل اصلی اهمیت این کتاب - که در ۶ فصل سامان یافته‌است - به سوابق کاری مؤلف بازمی‌گردد؛ زیرا وی علاوه بر تجربه کار و مدیریت، در آرشیو ملی و کتابخانه ملی سوئد، سالیانی چند با سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی آرشیوی و کتابداری همکاری کرده‌است. همه این موارد سبب شده تا نویسنده نه تنها به‌عنوان پژوهشگر، بلکه به‌عنوان متخصص حرفه‌مند، به مقایسه آرشیوها و کتابخانه‌ها بپردازد و ضمن ارائه تاریخچه‌ای از پیدایش آرشیو، کتابخانه و تحول و توسعه آن (با تأکید بر جوامع اروپایی)، تفاوت‌های این دو نهاد را در طول تاریخ تحولاتشان و با نگاه به آینده، نشان دهد.

کلیدواژه

آرشیو، کتابخانه، توسعه و تحول، اهداف و وظایف، کارکرد، منابع، اطلاعات رقمی.

نگارنده لازم است همچون مقدمه‌نویس محترم ترجمه کتاب (دکتر امیررضا اصنافی) نخست شادمانی خود را از انتشار ترجمه‌ای در خصوص مباحث و مطالعات آرشیوی ابراز دارد؛ زیرا این رشته که متأسفانه در ایران سال‌های فراوان مورد بی‌مهری و کم‌لطفی قرار گرفته بود، خوشبختانه چندی است با ورود فارغ‌التحصیلان مقطع کارشناسی‌ارشد رشته مطالعات آرشیوی از یکسو و تحریک‌شدن اشتباهی علمی کتابداران به بررسی موضوعات آرشیوی از سوی دیگر، از پیلۀ انزوای سابق خارج شده‌است. پرداختن کتابداران به مباحث آرشیوی را باید به‌فال نیک گرفت و شاید

■ توماس لیدمن. (۱۳۹۶). کتابخانه‌ها و آرشیوها: بررسی

مقایسه‌ای، ترجمه سها بیراوند، تهران، چاپار. ۱۶۸ ص، ۵۰۰

نسخه، ۱۲۰۰۰۰ ریال، شابک: ۰-۸۹-۲۷۶-۶۰۰-۹۷۸

فصلنامه نقدکتاب

اطلاع‌رسانی
و ارتباطات

سال چهارم، شماره ۱۵
پاییز ۱۳۹۶

۱۶

بتوان آن را «سودِ دوسویه» یا همان «بُرد بُرد» تلقی کرد؛ پس در وهلهٔ نخست به مترجم اثر و نیت او باید آفرین گفت که این اثر را برگزیده و به ترجمهٔ آن پرداخته‌است. به ناشران نیز که به انتشار این کتاب (ولو در شمار ۵۰۰ نسخه) همت گمارده‌اند باید دست‌میزاد گفت؛ زیرا مخاطب و طالب آن اندک است و این امر بازگشت سرمایه را در این روزهای آشفته‌بازار نشر با دشواری و معطلی روبه‌رو می‌سازد.

معرفی مؤلف

پیش از اشاره به کتاب و ترجمهٔ آن بهتر است به توماس لیدمان اشاره‌ای شود، زیرا یکی از ویژگی‌های اصلی اثر بی‌گمان به سابقهٔ کاری و فعالیت‌های حرفه‌ای خود مؤلف بازمی‌گردد؛ چون وی تجربهٔ کار و مدیریت، هم در آرشیو ملی و هم در کتابخانهٔ ملی سوئد را داشته و به‌علاوه، سال‌های طولانی با سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی آرشیوی و کتابداری همکاری کرده‌است. این امر سبب شده که وی نه فقط به‌عنوان پژوهشگر، ناظر یا بررسی‌کننده، بلکه به‌عنوان فردی متخصص، به مقایسهٔ آرشیوها و کتابخانه‌ها بپردازد. در سطح مدیران ارشد کم هستند افرادی که در هر دو سمت کتابدار و آرشیودار و با سوابق فعالیت‌های بین‌المللی وی فعالیت کرده باشند.

معرفی کتاب

لیدمان اثر خویش را در ۶ فصل سامان داده‌است: فصل اول مقدمه‌ای برای ۵ فصل بعد است و نویسنده در آن به بیان اهداف و دلایل خود برای نگارش این کتاب می‌پردازد. همچنین در این فصل نویسنده ضمن معرفی ساختار کتاب، اشاره‌ای گذرا به پیشینهٔ تحقیق کرده و بر این نکته تأکید ورزیده‌است که بنابه نظر مؤلف یکی از دلایلی که سیاست‌مداران و تصمیم‌گیران، دو نهاد کتابخانه و آرشیو را با

هم خلط می‌کنند، به کمبود مطالعه و منابع در این باره بازمی‌گردد. در پایان فصل نخست وی تعریفی از واژه‌های آرشیو و کتابخانه ارائه کرده‌است.

فصل دوم با عنوان «دوران پیشاتاریخ» با این پرسش آغاز شده‌است که «چرا ما گاهی مجموعه‌های اطلاعات باستانی را آرشیو و گاهی کتابخانه» می‌نامیم؟ لیدمان دلیل اصلی این تعارض را نداشتن فهم صحیحی از مفاهیم و نیز دلایل عملی گرایش مردم و پژوهشگران به کتابخانه می‌داند. لیدمان در این فصل کوشیده‌است تا با بررسی کشفیات باستان‌شناسی به‌ویژه الواح گلی دولت‌شهر باستانی الب و شواهد متعدد به‌دست‌آمده از شاید بیش از ۷۰۰ هزار طومار اسکندریه خواننده را به این نتیجه برساند که «درواقع، تمام اطلاعات پیش از سال‌های ۱۰۰۰ تا ۵۰۰ پیش‌ازمیلاد در حقیقت اسناد آرشیوی هستند». وی در ادامه به تحلیل وضعیت آرشیوداری و کتابداری در عصر کلاسیک پرداخته‌است.

فصل سوم اوضاع «کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی از اوایل دوران مدرن تا سال ۱۹۰۰ میلادی» را بررسی و عوامل مؤثر بر تأسیس و توسعه کتابخانه‌ها و آرشیوها را معرفی کرده‌است؛ عواملی چون: اختراع چاپ، توسعه دولت‌ها، افزایش حجم روزافزون سوابق، ضرورت ساماندهی سوابق و اسناد و درنهایت صدور فرمان‌های سلطنتی و تدوین قوانین و مقررات برای اداره امور آرشیو از یک‌سو و تأسیس کتابخانه‌های سلطنتی و عمومی از سوی دیگر، نظارت بر انتشار کتاب‌ها و صدور قانون واسپاری و تأثیر پیدایش ملی‌گرایی (به‌عنوان پیامد انقلاب فرانسه) بر توسعه کتابخانه‌ها و آرشیوها. در واقع پیدایش «مفهوم ملت مدرن در اروپا... نیاز... به کنترل، مستندسازی و اصلاحات اداری را» به‌طرز شگفت‌انگیزی نمایان ساخت. در قرن نوزدهم رشد کتابخانه‌ها و آرشیوها، از یک‌سو بحث‌ها و بررسی‌های مرتبط با سازماندهی و طبقه‌بندی اطلاعات را گسترش داد و از سوی دیگر به هویت‌بخشی آرشیوها (به‌عنوان بخشی از دولت) و کتابخانه‌ها (به‌عنوان مراکز فکری) انجامید؛ تا آن‌جا که به‌زعم نویسنده کتاب «در پایان این دوره، هر دو نهاد، نقشی اساسی در شناسایی دولت ملی ایفا کردند». همچنین در این فصل ضمن ارائه تعریفی از آرشیو ملی و کتابخانه ملی، تفاوت‌های روش آمریکایی و روش اروپایی از مفهوم آرشیو بررسی شده‌است.

لیدمان در فصل چهارم با عنوان «کتابخانه‌های قرن بیستم» کوشیده‌است تا به بیان تفاوت‌های کتابخانه و آرشیو در قرن بیستم با تأکید بر سیاست‌های فراهم‌آوری منابع بپردازد. همچنان که مؤلف خود در ابتدای این فصل اشاره کرده «فصل چهارم استدلال می‌کند که اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها نتیجه خرید، هدیه یا واسپاری قانونی است که اساساً متفاوت از ورودی اطلاعات در آرشیو است». فصل پنجم با عنوان «آرشیوهای قرن بیستم» مطالب مطرح شده در فصل قبل

را از منظر آرشیو بررسی کرده‌است. مؤلف به‌درستی اشاره می‌کند که موجودی و دارایی آرشیوها برخلاف اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها، بخشی از تکامل و به‌عنوان نتیجه فعالیت‌های فرد، سازمان یا نهادی خاص است. در این فصل به تخصصی شدن این رشته به‌عنوان نتیجه طبیعی تحولات و تکامل آرشیوها و منابعشان در قرن بیستم اشاره شده‌است.

نویسنده در فصل ششم با عنوان «در انبار چیست؟» نکته چالش‌برانگیزی را به‌عنوان موضوع فصل آخر کتاب برگزیده‌است. همکاری یا ادغام؟ در واقع لیدمان در این فصل با نگاه به آینده این نکته را مطرح کرده‌است که در دوران جدید و در دنیای اطلاعات رقمی - که همکاری کتابخانه‌ها و آرشیوها و حتی موزه‌ها را به‌عنوان نهادهای فرهنگی ضروری ساخته - چه تمهیداتی باید اندیشیده شود تا با رعایت صرفه و صلاح اقتصادی و نیز رعایت حقوق ذی‌نفعان، امکان ذخیره‌سازی صحیح و دسترسی دقیق به اطلاعات رقمی فراهم شود.

در ارزیابی کلی کتاب می‌توان گفت که لیدمان در پی پاسخ به این نکته است که آیا کتابخانه‌ها و آرشیوها مأموریت مشابهی را انجام می‌دهند؟ برای این منظور وی به بیان چشم‌انداز تاریخی فعالیت‌های این دو نهاد، اهداف، وظایف، مجموعه‌سازی و چارچوب قانونی این فعالیت‌ها می‌پردازد. به‌نظر می‌رسد جمع‌بندی کلی لیدمان از تجربه ادغام این دو نهاد در کانادا و هلند با نگاه وی به آینده منفی است. وی در این راه کوشیده‌است تا تفاوت‌های اساسی این دو نهاد را در هدف و نقش‌های متفاوتشان به شیوه‌ای مختصر بیان کند. به‌نظر می‌رسد روح استدلال‌های لیدمان دقیق است.

نقد کلی کتاب

پیش از پرداختن به ترجمه اثر، در این جا دو نکته درباره کتاب قابل ذکر است. نخستین نکته‌ای که در خصوص این کتاب به چشم می‌خورد، عدم اشاره نویسنده به وضعیت کتابخانه و آرشیو در شرق باستان (چین، هند و ایران باستان) است که در فصل‌های بعد نیز دیده می‌شود. هر چند وی به استفاده خود از منابع اشاره کرده اما به‌نظر می‌رسد، اثر مهم زیر را در این خصوص مشاهده نکرده‌است:

Pedersén, Olof, *Archives and libraries in the ancient Near East, 1500-300 B.C.*. Bethesda, MD: CDL Press, 1998

درواقع به‌نظر می‌رسد، مؤلف به سرچشمه‌های پیدایش کتابخانه و آرشیو و تحولات آن در جامعه اروپا نظر داشته‌است (شواهد اندکی که وی در دوران باستان از میان‌رودان و مصر آورده برای نمایاندن سابقه آرشیو و کتابخانه، بهتر است به‌عنوان جست‌وجو برای سرچشمه‌های آرشیو و کتابخانه اروپایی ارزیابی شود. اشاره در دوران معاصر به آمریکا هم بیشتر در حد شاهد مثال و در یک مورد اختلاف نگرش است).

نقد ترجمه

متأسفانه علی‌رغم تلاش مترجم و همکاران وی، اثر ایرادهای زیادی دارد؛ از جمله خطاهای نگارشی (املایی)، دستوری، فهم دقیق متن اصلی و برگرداندن به زبان مقصد است. درست است که معمولاً هرچه نویسنده (و در مورد کتاب حاضر، مترجم)، ویراستار، نمونه‌خوان و ناظر چاپ بکوشند، باز هم خطاهایی در چاپ اثر رخ می‌دهد؛ اما حجم و تنوع این خطاها هرچه بیشتر شود، از آن طرف زحمات همه را زیر سؤال می‌برد.

فصلنامه نقدکتاب

اطلاعات
و ارتباطات

سال چهارم، شماره ۱۵
پاییز ۱۳۹۶

۱۹

الف) خطاهای نگارشی

خطاهای نگارشی از مقدمهٔ نخست که برای این ترجمه نوشته شده مشهود است. دوگانگی نوشتاری به کاررفته در متن اثر و مقدمهٔ مقدمه‌نویس نشانگر آن است که ویراستار کتاب، مقدمه را ندیده‌است که در این صورت تفاوت‌های نوشتاری بین متن ترجمه و مقدمه مشهود نیست (نکات پیش‌پاافتاده و ساده‌ای همچون پیوسته‌نویسی «آنها» در مقدمه برخلاف «آن‌ها» در بقیهٔ متن یا استفاده از یای منفصل «ی»^۱). مهم‌ترین ایرادهای نگارشی بدین‌قرار است:

لان ویلسن (ص ۱۱، به‌جای: یان ویلسن)، مسأله (ص ۱۴ و ۵۸ و ۹۴ به‌جای: مسئله^۲)؛ هیأت‌مدیره (ص ۱۶، به‌جای: هیئت‌مدیره)؛ مسؤولیت (ص ۱۷ و بعد، به‌جای: مسئولیت)؛ میروند (ص ۳۱ به‌جای: می‌روند)، رویمکلنود (ص ۳۲، به‌جای: روی مک لئود)، میمکن (ص ۳۳، به‌جای: ممکن)، کتابخانه‌های (ص ۳۴، به‌جای: کتابخانه‌ای)، یوهانای و فیث (ص ۷۹، به‌جای: یوهان ای. فیث)؛ نخستین (ص ۸۲، به‌جای: نخستین)؛ نوزدهم (ص ۹۸، به‌جای: نوزدهم)؛ به کلی (ص ۱۰۴، به‌جای: به‌کلی)؛ فن‌آوری (ص ۱۰۵، به‌جای: فن‌آوری)؛ نیابد (ص ۱۱۶، به‌جای: نباید)؛ دافل (ص ۱۱۷، به‌جای: لاقفل).

متأسفانه قواعد نگارشی در زمینهٔ استفاده از نیم‌فاصله هم به‌طور کامل رعایت نشده‌است. البته در مواردی عدم رعایت استفاده از نیم‌فاصله ممکن است به‌دلیل تبدیل متن تایپ‌شده در محیط word به محیط یکی از نرم‌افزارهای مخصوص چاپ و انتشار (مثل Adobe InDesign) باشد که در هنگام استفاده از گزینه JUSTIFY نیم‌فاصله‌ها را به‌اقتضای طول سطرها به‌اصطلاح می‌کشاند:

- به ویژه (ص ۱۱)، آن‌ها (ص ۱۱)، طبقه بندی (ص ۱۳)، می توان (ص ۱۳)، علاقه مندان (ص ۱۴).

به ذکر همین نمونه‌ها بسنده می‌شود، چون تقریباً در اکثر صفحه‌های کتاب می‌توان نشانه‌هایی از استفاده نکردن از نیم‌فاصله یا استفاده از دوفاصله بین کلمه‌ها (به‌جای یک‌فاصله) را مشاهده کرد.

- در کتاب حاضر اسامی برخی سازمان‌ها غلط نوشته شده‌است. این موارد عبارت‌اند از:
- International Council of Archives (ICA) به‌جای International Council on Archives (ICA) (ص ۱۵ و ۸۹)؛
 - Conference of National Libraries به‌جای Conference of Directors of National Libraries (ص ۱۵)؛ که منجر به دگرگونی نام کنفرانس شده‌است؛
 - Federation of Library Associations and Institutions به‌جای International Federation of Library Associations and Institutions (ص ۹۷)؛
 - در نام انجمن کتابخانه‌های پژوهشی اروپا Ligue des bibliothèques européennes de recherche researcher به‌جای recherche.

فصلنامه نقدکتاب

اطلاع‌رسانی
و ارتباطاتسال چهارم، شماره ۱۵
پاییز ۱۳۹۶

۲۰

نکته دیگری که درخصوص اسامی اختصاری باید ذکر شود، این است که علی‌رغم ارائه فهرست اختصارات در ابتدای کتاب،^۴ برخی از این اختصارات چندین بار در زیرنویس‌ها تکرار شده‌است؛ برای نمونه معادل انگلیسی ایفلا، در زیرنویس صفحه‌های ۱۵، ۹۷، ۹۹، ۱۵۲، ۱۵۳ و معادل انگلیسی ایکا، در زیرنویس صفحه‌های ۱۵، ۸۹، ۹۱، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۲۲، ۱۵۲ آمده‌است.

ب) استفاده از برخی ترکیب‌های نام‌تعارف

همکاران کتابخانه‌ای (ص ۱۱ به‌جای: همکاران کتابدار)؛ مدیر کتابخانه ملی (ص ۱۷، به‌جای: رئیس کتابخانه ملی)؛ آرشیودار ملی سوئد (ص ۱۷ به‌جای: رئیس آرشیو ملی سوئد)؛ پدر همه کتابداران (ص ۳۷، به‌جای: پدر کتابداری)؛ چارلز اسپانیا (ص ۵۰، ظاهراً به‌جای: چارلز پادشاه اسپانیا)؛ کورتاریکسون، ریکساکیوت (ص ۵۳، به‌جای: کورت اریکسون، ریکس آرکیوت^۵)؛ رئیس آرشیودار (ص ۵۷، به‌جای: رئیس آرشیو)؛ ریاست آرشیودار (ص ۵۸، به‌جای: رئیس آرشیو)؛ بوروکراتیزه کردن دولت (ص ۶۵)؛ دانشمندان کتاب‌شناختی (ص ۷۲، به‌جای: دانشمندان کتاب‌شناس)؛ اصل و منشأ (ص ۷۸، به‌جای: اصل منشأ/احترام به منشأ)؛ قواعد فهرست انگلیس-آمریکا (ص ۸۶، به‌جای: قواعد فهرست نویسی انگلوامریکن)؛ کتابدار کتابخانه ملی گواتمالایی (ص ۹۸، به‌جای: رئیس کتابخانه ملی گواتمالا)؛ نشریات دوره‌ای و غیره‌ای (ص ۱۱۶، به‌جای: نشریات دوره‌ای و غیره)؛ احکام (ص ۱۱۸) و احکام آرشیوی (ص ۱۱۹)؛ ظاهراً به‌جای قانون تأسیس آرشیو ترجمه شده‌است)؛ مخرج مشترکی (ص ۱۱۱ و ۱۱۸، ظاهراً به‌جای: نقاط اشتراک)؛ جرم کل منابع (ص ۱۲۵، به‌جای: حجم کل منابع)؛ میشل دوشا (ص ۱۱۷ و ۱۱۸، به‌جای: میشل دوشن).

ج) لغزش‌های نحوی و دستوری

متأسفانه در این کتاب رعایت نکردن ساختار زبان و ادب فارسی در جمله‌بندی‌ها مکرر به چشم می‌خورد. در واقع متن، زیر سایهٔ سنگین جمله‌بندی زبان انگلیسی قرار دارد و در موارد بسیاری از این امر لطمه خورده‌است، به نحوی که روح ترجمه در جای‌جای متن احساس می‌شود.

- وقتی که ضرورت، پس‌زمینهٔ جامعی را ایجاد کند، کتابخانه‌های دانشگاهی، پژوهشی یا علمی تحت پوشش قرار خواهند گرفت... (ص ۲۲).
- مشهورترین قول، داستان اغلب نقل‌شده‌ای است که جالینوس، پزشک یونانی که در قرن دوم میلادی زندگی می‌کرده، ثبت شده‌است که سیاست تحصیل کتاب‌ها را به تصویر می‌کشد (ص ۳۶). آیا با جمله‌بندی ساده‌تری قابل جایگزینی نبود؟ مثلاً: مشهورترین قول، داستان متواتری است که جالینوس، پزشک یونانی در قرن دوم میلادی، سیاست گردآوری کتاب‌ها را مدون کرده‌است.
- باین حال، بیشتر متن دربارهٔ زمان حال و آنچه در طول چند دههٔ گذشته خواهد بود (ص ۲۲). احتمالاً به‌جای: باین حال، بیشتر متن دربارهٔ زمان حال و آنچه در طول چند دههٔ گذشته اتفاق افتاده بود، است).
- این نکته را هم باید به یاد داشت که در تفکر معاصر، الباء اصطلاحات آرشیو یا کتابخانه در واقع ناشناخته بود. (ص ۴۰)
- اوایل دولت مدرن در فصل سوم پوشش داده خواهد شد (ص ۲۳). به‌جای: در فصل سوم اوایل دولت مدرن بررسی خواهد شد.
- فرآیندی با ابتدای بیشتر برای ثبت سوابق (ص ۲۳).
- کتاب‌های کلیسا طراحی شدند تا ازدواج‌ها، تولدها و وفات‌ها در آن‌ها ثبت شوند و به حکام محلی وظیفه ترتیب دادن ثبت سرشماری به‌منظور مقاصد اقتصادی و به‌منظور مقاصد نظامی در نقش‌های نظامی داده شد (ص ۴۹). احتمالاً به‌جای: کتاب‌های کلیسا [دفاتر ثبت وقایع] طراحی شدند تا ازدواج‌ها، تولدها و وفات‌ها در آن‌ها ثبت شوند و به حکام محلی وظیفه ثبت سرشماری به‌منظور مقاصد اقتصادی و نظامی داده شد. ...- که بتواند توسعه در عرصه‌های مختلف و جنگ‌های پی‌درپی را تأمین

- مالی کند (ص ۵۶). به‌جای: ... که بتواند هزینه‌های توسعه در عرصه‌های مختلف و جنگ‌های پی‌درپی را تأمین کند.
- با این حال، اگر شما به این وضعیت... به‌عنوان یک کل نگاه کنید در خواهید یافت که یک نظام آرشیو شدیداً غیرمتمرکز بوده و همچنان با مبنای قانونی اندک حاکم‌بر وضعیت اروپا پابرجا بود (ص ۵۷).
- در کشورهای جدیدی مانند بلژیک، کتابخانه ملی در سال ۱۸۳۷، در نروژ در سال ۱۸۱۱ و در یونان در سال ۱۸۶۶ تأسیس شد (ص ۶۴). به‌جای: کتابخانه ملی در کشورهای جدیدی مانند بلژیک در سال ۱۸۳۷، در نروژ در سال ۱۸۱۱ و در یونان در سال ۱۸۶۶ تأسیس شد.
- یک توضیح ساده... این ممکن است باشد... (ص ۶۴ و ۶۵). به‌جای: یک توضیح ساده... ممکن است این باشد...
- این اتفاق (فهرست‌نویسی) وقتی می‌افتاد که قرار بود کتابخانه‌ای خصوصی... از نسلی به نسل دیگر منتقل شود، صاحب فهرستی می‌شد که چاپ شده بود (ص ۸۱).
- یکی دیگر از تأثیرات زبان انگلیسی در متن ترجمه‌شده، ترجمهٔ a و an (در مقام حرف تعریف که در زبان انگلیسی کلمه بعد از خود را معرفی می‌کنند در زبان فارسی برابر ندارند و نباید ترجمه شوند) به «یک» است؛ برای نمونه:
-... که منظور ما را از «یک» آرشیو ملی و کتابخانه ملی بیان می‌کند (ص ۲۵)
- در «یک» سخنرانی در فرهنگستان علوم سوئد در هفتم ماه... (ص ۶۰).
- «یک» آرشیو موجودیتی آلی... است (ص ۷۸).
- وظیفه اصلی گردآوری و حفظ «یک» میراث ملی... (ص ۹۸).
- استفادهٔ نابه‌جا از حروف اضافه، ضمیرها و صفات اشاره و قیدها یکی دیگر از نقاط ضعف این کتاب است. امری که ظاهراً در اثر ناهماهنگی بین مترجم و ویراستار (و حتی شاید حروف‌نگار) پدید آمده است:
- با این حال، اگر شما به این وضعیت آن به‌عنوان یک کل نگاه کنید... (ص ۵۷).
- ایده‌های ناپلئون ما را به یاد سیاست تحصیل منابع که الگوی بزرگ او، اسکندر کبیر و اصول کتابخانه‌ای که او تأسیس کرد را به یادمان می‌اندازد (ص ۶۳).

... تصمیم به تألیف کتابی گرفتم که در آن موضوعات مربوط به این امر ... در آن مطرح می‌شود (ص ۲۰).

- البته از این تعداد حدود ۲۰۰ هزار منبع از آن‌ها که رقم شگفت‌انگیزی است، آن‌ها آثار منحصر به فردی محسوب می‌شدند (ص ۳۷).

- بل پس از گذشت بیش از ۱۰۰ سال بعد... (ص ۹۶).

- نهادهای قرن هجدهم تمایلی بر به درهم‌تنیدگی تنگاتنگ با... داشتند (ص ۱۰۷).

این مسئله در تکرار افعال نیز مشاهده می‌شود؛ برای مثال:

- این از هر لحاظ کتابخانه‌ای واقعی و مثالی است خارق‌العاده از تأثیر و اهمیت تمدن یونانی و هلنی است (ص ۴۳).

- ممکن است در گذشته مدیر سوابق این استانداردها را... توسعه داده‌است و در رویه‌های نگهداری... اعلام کرده‌است (ص ۱۲۱).

- این شامل همه کسانی می‌شود که در برخی از مراحل فرایند با منابع آرشیوی سروکار دارند، می‌شود (ص ۱۲۴).

در دو مثال زیر افعال متناسبی به کار نرفته‌است؛ زیرا به نظر می‌رسد فعل متناسب با جمله، «بود» است نه «داشت»:

- تولد دولت مدرن... نیازمند اطلاعات گسترده درباره... پرداخت مالیات داشت که... (ص ۵۶).

- کتابخانه کنگره... دارای ۸۲۰۰۰ جلد کتاب داشت (ص ۶۵).

مواردی دیگر از کاربرد نامناسب افعال به شرح زیر است:

- به دنبال اخذ درجه دکترا... او به عنوان معاون وزارتخانه در وزارت آموزش با مسئولیت ویژه در امور کتابخانه منصوب کرد (ص ۱۷) به جای: منصوب شد.

- طرح مهم دیگری را کتابدار آلمانی... ارائه شد (ص ۷۲) به جای: ارائه کرد/داد.

- یونسکو این وظایف را... در سال ۱۹۷۷ تعریف شده‌است (ص ۹۶۹) به جای: کرده‌است.

- قانون گذاران به خصوص به برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی... به عنوان مواردی که باید در شمول قانون قرار گیرند، کرده‌است (ص ۱۰۴) به جای: قانون گذار... کرده‌است / قانون گذاران... کرده‌اند؛ در ضمن قسمتی از فعل مرکب کرده‌است در این جمله حذف شده‌است؛ مثلاً مشخص نیست قانون گذار... تأکید

یا اشاره کرده‌است. این جمله را براساس جمله قبلی، می‌توان این‌گونه بازنویسی کرد: قانون‌گذاران به‌خصوص به آوردن برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی... به‌عنوان مواردی که باید در شمول قانون قرار گیرند، تأکید کرده‌اند.

استفاده بی‌جا یا زیاد از علامت مفعول (را) در برخی صفحه‌های کتاب به‌چشم می‌خورد؛ برای مثال:

- آرزوی من این است که این دو نهاد که میراث بشری هستند را مقایسه کرده و شباهت‌ها و تفاوت‌های این دو را از منظر موضوعات و وظایفشان را مشخص سازم (ص ۱۹).
- اگر من آنچه را که در جهان اتفاق افتاده‌است را بررسی کنم... (ص ۷۵).

همچنان که مشاهده می‌شود وجود آخرین «را» در جمله‌های فوق و دومین «را» در جمله زیر زائد است.

- ... باید ویژگی‌های خاصی که اهداف... قوانین آرشیوی را آشکار می‌کند را کشف کرده و ارتباط آن‌ها را... تشریح کنم (ص ۱۲۰).

«را» نشانه مفعول در زبان فارسی است که همواره پس از مفعول یا گروه مفعولی می‌آید و نباید آن را به‌دنبال فعل یا متمم آورد:

- ... که بینش‌های ارزشمند... درباره... چگونگی عملکردش در برابر شهروندان را ارائه می‌دهند. (ص ۱۱۹، به‌جای: ... که بینش‌های ارزشمند... درباره... چگونگی عملکردش را در برابر شهروندان ارائه می‌دهند.

در صفحه ۳۶ ظاهراً ۳ زیرنویس حذف شده‌است.

در برخی موارد در کتاب عدم تطابق در کاربرد صورت مفرد و جمع اسامی و افعال به‌چشم می‌خورد؛ برای نمونه:

- ادبیات به... مفهوم... امروزه... درحقیقت قبل از هزاره اول پیش از میلاد وجود نداشته‌اند (ص ۴۲).
- کنگره وین در سال‌های ۱۸۱۴ یا ۱۸۱۵ نقشه... (ص ۶۱) به‌جای: کنگره وین در سال ۱۸۱۴ یا ۱۸۱۵ نقشه...
کتاب‌شناسی‌های ملی یک مؤلفه ذاتی کتابخانه‌های ملی است (ص ۹۷).
- آرشیو از کمک‌های فنی... برخوردار نشده‌اند (ص ۱۱۶).
- تعداد معدودی از کشورها... آرشیوهای ملی ندارند (ص ۱۱۹) به‌جای: تعداد معدودی از کشورها... آرشیو ملی ندارند.

- کمیته کوچکی که شورای بین‌المللی آرشیوها منصوب کردند...
(ص ۱۲۲) کاربرد فعل جمع برای فاعل مفرد.

علاوه‌بر موارد یادشده نکته مهم دیگری که باید به آن اشاره شود، نیامدن فهرست منابع در کتاب است. متأسفانه فهرست منابع کتاب اصلی در ترجمه حاضر آورده نشده‌است و این امکان مراجعه به منابع اصلی کتاب را با دشواری همراه ساخته‌است.

موارد دیگری در کتاب دیده‌ام که مایلیم آن را به ناشر یا مترجم محترم ارائه دهم، شاید که در چاپ دوم ترجمه اصلاح و برطرف شوند. امید است در آثار بعدی ایشان این لغزش‌ها مرتفع گردد.

در پایان توجه خوانندگان محترم را به این نکته جلب می‌کنم که نگارنده این سطور دست کم یک‌بار از چاپ اشتباه ویرایش ماقبل آخر اثر خود به‌جای ویرایش نهایی رنج برده‌است و ترجیح می‌دهد که ترجمه کتاب کتابخانه‌ها و آرشیوها: بررسی مقایسه‌ای را آخرین پرینت نمونه‌خوانی شده قبل از اعمال تصحیحات بداند تا متن منقح بازخوانی شده و ویرایش شده و آماده انتشار.

پی‌نوشت

۱. نام مؤلف در فیپای کتاب به‌صورت توماس لیدمان ثبت شده که با شکل به‌کاررفته در دیگر قسمت‌های کتاب (لیدمن) متفاوت است.
۲. استفاده از یای منفصل دست‌کم در املاي پیشنهادی فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی نیست و ظاهراً زائیده کتاب‌های درسی وزارت آموزش و پرورش است.
۳. معتقدم یکی از اصول درست‌نویسی استفاده از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی و شیوه نگارش پیشنهادی آن است و اگر جز این بنویسم، خطاست.
۴. فهرست اختصارات که احتمالاً در متن کتاب وجود داشته، در ترجمه بلافاصله بعد از مقدمه آمده‌است که از نظر من ضروری نیست. اولاً اختصارات انگلیسی در متن کتاب به‌کار نرفته‌است؛ برای نمونه، خواننده در متن ترجمه (نه زیرنویس) با اصطلاحات ایفلا و ایزو سروکار دارد و با IFLA یا ISO که نیاز به معرفی این اختصارات باشد. مضافاً آن‌که تمام اختصارات معرفی شده در متن کتاب و زیرنویس‌ها، به‌صورت کامل هم به فارسی و هم به انگلیسی آمده‌است.
۵. ریکس آرکیوت Riksarkivet به‌معنی آرشیو کشور است.
۶. نمی‌دانم «حکام» ترجمه چه واژه‌ای است. اصل کتاب هم متأسفانه در دسترس نیست. در برخی کشورها از قانون و مقررات آرشیوی با عبارت legislation یاد می‌کنند که می‌توان از آن به‌عنوان قانون تأسیس آرشیو یا قانون و مقررات آرشیو و نظایر آن یاد کرد.

فصلنامه نقدکتاب

اطلاع‌رسانی
وابتباطات

سال چهارم، شماره ۱۵
پاییز ۱۳۹۶

۲۵